

O galego: unha lingua reprimida e desprezada

Pilar Freitas

A lingua galega está a vivir xeiras difíciles que lle agoiran un porvir de incerteza. Esta fala de noso vén soportando desde hai séculos o “fateo da ignominia” do desprezo e da represión e, no momento preciso en que a súa supervivencia comezaba a albiscarse e algo de optimismo prendía en moitos galegos e galegas, un troco no Goberno de Galiza veu esfarelar as arelas de protección e promoción do idioma, creado con agarimo polos nosos devanceiros, modelado co cicel da palabra no noroeste peninsular e definido como propio no Estatuto de Autonomía.

Unha gran parte da sociedade galega asiste abraiada ao desmantelamento do tecido legal protector que abrolla na Constitución española (1978), se consolida no Estatuto (1981) e se amplía na Lei de Normalización Lingüística (1983). Alén destas disposicións legais, o Partido Popular, sendo presidente da Xunta Manuel Fraga, promoveu a elaboración e a aprobación por unanimidade no Parlamento do *Plan Xeral de Normalización da Lingua Galega*. Este documento, no cal traballaron máis de sesenta persoas pertencentes a seis ámbitos sociais diferentes, recolle 445 medidas de aconsellable aplicación para acadarmos unha normalización progresiva da lingua. Unha das máis salientables e que atinxe ao ensino non universitario é a garantía de o alumnado recibir, como mínimo, o 50% da súa formación en galego, e entre as materias impartidas nesta lingua deben estar as matemáticas e a tecnoloxía.

En xuño de 2007 aprobouse o decreto 124/2007 sen os votos do PP, que se descolgou o día anterior do consenso acadado. A partir dese momento, algún grupúsculo moi minoritario, con escasísima representatividade social, comeza unha campaña nos medios moi agresiva esgrimindo como axioma a imposición lingüística. Ao carro desta manipulación da realidade sociolingüística vanse sumar UPyD e o PP coa única intención de apañar uns cantos votos dos sectores máis reaccionarios da sociedade. Núñez Feijoo e o seu partido, nunha retorcedura obscena dos datos obxectivos, van ofrecer na campaña electoral a liberdade lingüística que supostamente se lle furtara ao pobo galego. Para iso promete, en gañando as eleccións, a derogación do decreto sancionado

legalmente apenas dous anos antes. O 30 de decembro pasado presentáronse publicamente unhas *Bases para a elaboración do decreto do plurilingüismo no ensino non universitario de Galicia*, nas cales se pretende reducir a presenza da lingua galega a un 33% en igualdade de condicións co castelán, a outra lingua en presenza en Galiza, mais non propia, e unha lingua estranxeira, o inglés. Un dos puntos máis conflictivos e deostados pola comunidade educativa é a consideración como vinculante da escolla por parte dos pais das materias a impartir en galego, xa que o currículo debe ser establecido pola administración educativa e de non facelo así estaríase bordeando a legalidade constitucional. Ante o rexeitamento social masivo vehiculado a través dos sindicatos, asociacións de pais, culturais, etc., e os informes profundamente críticos emitidos pola Real Academia Galega e o Consello da Cultura, a Consellaría de Educación manteno en *stand-by* esperando a ser aprobado para a súa futura entrada en vigor no curso vindeiro.

A situación de conflito lingüístico creada é moi grave e por primeira vez en máis de trinta anos asistimos a unha involución no proceso normalizador, que por mandato legal debe ser gradual e progresivo, nunca regresivo. Mesmo se pretende eliminar o vocábulo normalización nun afán de ocultar, de *invisibilizar* o feito de que a lingua creada polos galegos e galegas se atopa nunha situación de non normalidade e que, por tanto, cómpren políticas lingüísticas fomentadoras da discriminación positiva da lingua menos favorecida, secularmente minorizada, desprezada e reprimida. Do que se trata é de reverter a dinámica histórica que conduciu os galegos, inducidos pola galegofobia das clases dominantes foráneas e autóctonas, a xerar un intenso sentimento de auto-odio, a infravalorar o propio e a sobrevalorar o alleo. Este mecanismo psíquico perverso de auto-represión abócaos a renegar do trazo máis sobranceiro da súa identidade, trazo diferenciador e á vez definidor da súa pertenza a unha comunidade lingüística única, até o extremo de desexar e mesmo buscar a súa extinción.

Mais, como é posible que dirixentes políticos nados en Galiza, que basean a súa existencia mesma no feito de termos **unha identidade propia**, cuxo

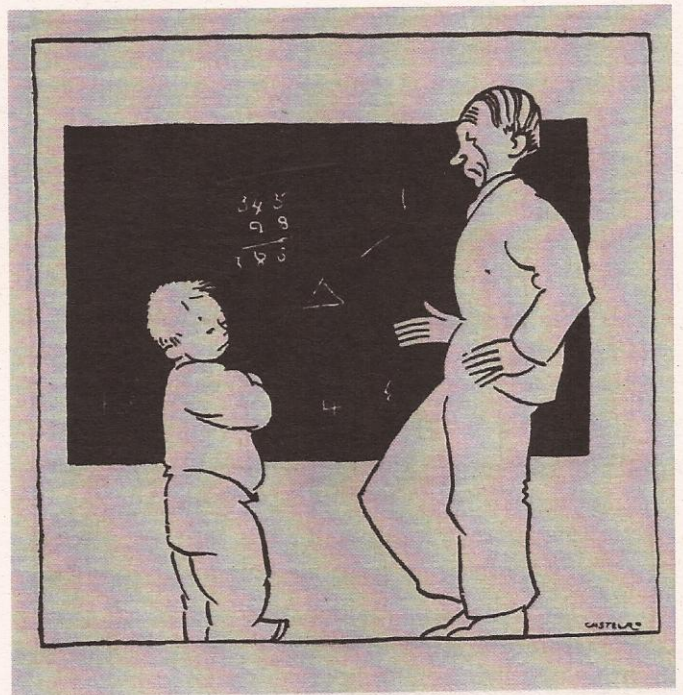
elemento máis caracterizador é a lingua, reflexo da nosa psicoloxía, da nosa realidade xeográfica, da nosa maneira de vida, reneguen desta riqueza, desta vantaxe que nos permite comunicarnos con millóns de persoas, nos sitúa no mundo e asemade nos cohesiona ante o desafío dunha sociedade cada vez máis global? A explicación a este comportamento galegófobo débemola pescudar nos séculos de descoñecemento, de abandono e de desprezo sufridos por Galiza e os seus habitantes e por extensión transferidos á súa lingua.

Galiza viviu a súa época de esplendor durante a Idade Media e a partir do século XV comezou a súa decadencia política, económica e cultural. Os galegos eran considerados xente ruda e atrasada, que vivía na máis absoluta ignorancia e inmundicia, e estes clixés acabaron por trasladarse á lingua que falaban. Lembremos a coñecida frase de Larra: *El gallego es un animal muy parecido al hombre, inventado para alivio del asno*", ou a descrición de Galiza feita por Quevedo: *"En España es tenida en desprecio por ruda, pobre, bárbara y remota, poco favorecida de naturaleza, fea, con montes y áspera"*. Non será até o século XVIII que ilustrados como o Padre Feijoo ou Sarmiento se preocupen pola situación de desamparo que sofren Galiza, os galegos e a súa lingua, e inicien un labor de reivindicación e defensa da mesma. No século XIX, Xoán Manuel Pintos, Rosalía, Curros, Marcial Valladares, Lamas Carvajal, etc., manteñen unha actitude afouta na apoloxía da lingua e o feito mesmo de usárena nos seus escritos evidencia unha toma de postura clara a favor dunha fala daquela considerada por moitos un dialecto ou un *patois* (corrupción) do castelán e que era reiteradamente deostada e ridiculizada.

Mais centrándonos na realidade sociolingüística do século XX podemos extraer unha serie de liñas de actuación ou piares nos que se esteou a represión e o desprezo da lingua galega. En primeiro lugar é abundosa a lexislación que busca protexer, primar a lingua castelá e prohibir outras linguas faladas no Estado español. Porén, isto non é algo novidoso, pois xa existen precedentes desde séculos atrás. En 1490 as Cortes de Toledo ditaran unha lei pola que se dispuña que para obter o título de escribán cumpría someterse a un exame no que se demostrase o coñecemento da lingua oficial do Estado. No século XVIII a Real Cédula de Aranjuez e no XIX a Ley Moyano prescriben unicamente o ensino da gramática

e ortografía castelás. No XX acentúase o proceso centralizador e homoxeneizador e para converter España nun país moderno só cómpre un único idioma oficial: o castelán. Así se fará *de iure* en 1931, mais *de facto* xa o viña sendo desde varios séculos antes. Promulgarase lexislación *ad hoc* para reforzar a súa presenza tanto a nivel oral coma escrito en todo o territorio nacional.

Consecuentemente, prohibese o galego nas escolas, ameázase o profesorado con sancións, expedientes e traslados forzosos. Prohibese todo tipo de texto administrativo que teña efecto legal: actas notariais, documentos mercantís, mesmo as mensaxes de telégrafos. Lexíslase para evitar que as caixas de mistos leven lemas, que os medicamentos teñan as etiquetaxes e que se poñan nomes a barcos en linguas que non sexan o castelán. Impídese que os letreiros, rótulos e anuncios de hospedaxes se consignent noutra lingua diferente da oficial. Non se permiten inscribir no Rexistro Civil nomes nunha lingua distinta do español. Durante gran parte do século XX exercerase un estrito control sobre todo o que se publicaba nas outras linguas españolas e non será ata finais dos anos setenta que a situación comece a mudar. Nos últimos trinta e cinco anos fíxose unha política lingüística de *laissez faire, laissez passer*, ou de baixa intensidade, mais en ningún momento se deu un paso atrás. As cousas cambiaron a partir das últimas

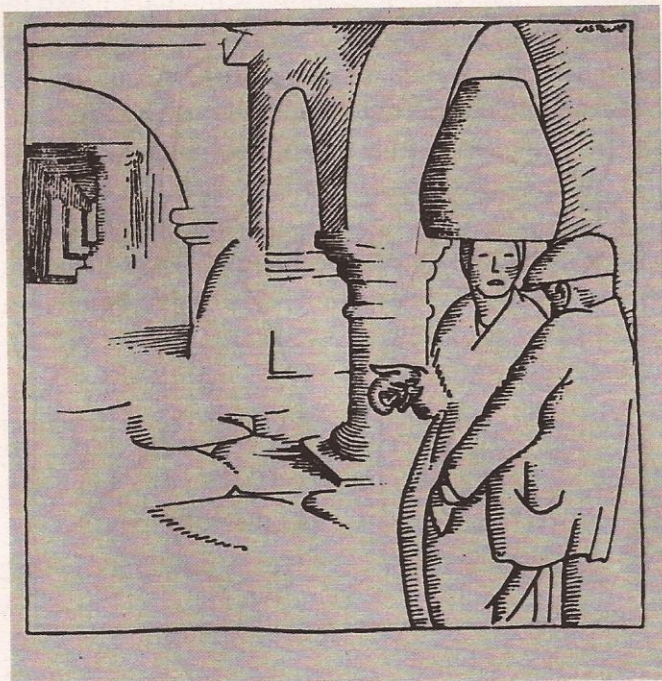
O ESCOLANTE ANDALUZ: ¿Cuánto año tiene?
— Non temos año ningún; temos unha ovella.

eleccións e son moitas xa as actuacións políticas que van na dirección de derrubar, de deconstruír a estada construída co esforzo e a ilusión de moitos galegos e galegas despois de séculos de loita.

As medidas lexislativas represoras adoitan ir vinculadas con campañas de desprestixio e de desprezo da lingua galega e panexíricas e enxalzadoras do castelán. Así, adóitase destacar que esta é unha lingua extensa (idioma único oficial en 18 países e cooficial en tres) elegante, lingua do progreso e da modernidade, elo de unión e lingua común de todos os españois; porén, o galego é unha lingua arcaica, un resto arqueolóxico, un dialecto falado por bárbaros e ignorantes, lingua do rural, dos pailáns galegos abafados pola néboa; é de mal gusto falala en público. Marcos Marín denomina as linguas coma a nosa “linguas pixama” (moi cómodas para andar pola casa, pero impresentables cando se cruza a porta). A súa conservación favorece o analfabetismo e os seus falantes son obxecto de burlas, mofas e desprezo.

A infravaloración da lingua galega é unha constante que se vén producindo desde hai séculos. Ata o ano 1959 a Real Academia Española non a recoñeceu oficialmente como lingua, e nos anos setenta na Universidade de Santiago aínda se estudaban textos nos que se afirmaba que era un dialecto. Considérase unha lingua minoritaria no contexto internacional (non o é en Galiza) e, por tanto, inútil, o seu uso significa atraso e involución e é contraria ao progreso e á modernidade. Mesmo arestora, para algúns defender o plurilingüismo en España é retroceder ao século XIV e actuar como un reaccionario; promover a diversificación e a atomización lingüísticas é propio dunha política de campanario. En consecuencia, o seu destino é a desaparición e a morte. A tese da morte da lingua galega xa vén do século XIX. Afirmaba Murguía en 1879: *Creer en su desaparición es ya iniciarla*, invitando ao optimismo. O galego era considerado só válido para o lirismo e o costumismo e non apto para a filosofía e ciencia, é dicir, para a alta cultura. Son innúmeras as referencias despectivas que se teñen feito tocante á lingua galega, no presente e no pasado. Sobradamente coñecido é un artigo publicado por Dámaso Alonso en 1950 no que afirma: *El gallego es hoy una lengua, por un lado, rural, y por otro poética, y nada más, que para escribir Ciencia y Filosofía los gallegos tendrán que escribir en castellano*. Mais non é preciso remontármonos tan

— De andar a servir se me esqueció de todo el jallego.
— Vaites, vaites.

atrás para escoitar e ler acotío declaracións nas que se insiste en que materias como as matemáticas, a filosofía ou a física e química non se deben impartir en lingua galega.

Negóuselle tamén á lingua de Galiza importancia como trazo diferencialista dunha literatura, tratando de escamotearlle valor como símbolo de identidade; afirmábase que era un trazo secundario e superfluo e o seu peso para a delimitación dun corpus literario era nulo. Hoxe en día séguese a manter por determinadas persoas que literatura galega é aquela escrita por galegos e galegas, independentemente do idioma empregado, primando a orixe do escritor ou escritora sobre a lingua, que debería ser a cerna, a columna vertebral de calquera literatura.

Despois do golpe de Estado de 1936, o réxime imposto polas armas procedeu ao desmantelamento daquelas institucións e organismos que traballaban a prol da lingua e cultura galegas. Péchase a Seminario de Estudos Galegos, varios dos seus membros son fusilados e os seus fondos bibliográficos a artísticos saqueados. En 1943 fundarase o Instituto de Estudios Gallegos Padre Sarmiento, un sucedáneo, pois a lingua vehicular deixa de ser o galego, e que será presidido por Javier Sánchez Cantón. Peche e espolio igualmente da editorial Nós. Fusilase a Ánxel Casal, director da mesma e, asemade, alcalde galeguista de

Santiago. Prohíbese a revista do mesmo nome, *Nós e A Nosa Terra*, voceiro do Partido Galeguista. Anos máis tarde retómase a súa publicación no exilio, Bos Aires, e en 1977 recupérase outra vez para a Galiza interior. Cesa igualmente a publicación de *Logos* e el *Pueblo Gallego*.

Durante a Ditadura son varias as publicacións prohibidas que teñen como lingua vehicular o galego: "Parladoiro", sección de artigos escrita por Otero Pedrayo no xornal santiagués *La Noche*; a colección de poesía en galego Benito Soto, promovida, entre outros, por Celso Emilio Ferreiro; os *Cuadernos Grial*, que se retomarán como revista *Grial* a partir de 1963; O Suplemento Cultural do Sábado do xornal *La Noche*, por celebrar a chegada a Santiago do Cardeal Quiroga Palacios, afin ao galeguismo, e por lembrar a Castela no seu pasamento o 7 de xaneiro de 1950. Prohiben ademais a tradución de linguas estranxeiras ao galego, secuestrando a tirada de *Musa alemá*, colección de textos vertidos ao galego desde o alemán por Celso Emilio Ferreiro e Blanco Freixeiro. As emisións da BBC de Londres cesan por orde governamental en 1956 despois de 9 anos de andaina. Impiden que membros da Real Academia Galega pronuncien os seus discursos na lingua que xustifica a súa existencia. Outra táctica máis sibilina pero igualmente coercitiva era o silencio administrativo cando se pedía permiso para realizar unha publicación. Cinco anos tardou en saír o número da revista *Ínsula* dedicado á cultura galega; vinte e dous anos se demoraron en concederlle á editorial Galaxia o número de rexistro. Na actualidade séguense a producir actos represivos contra os galegofalantes e é bastante frecuente atopar nos xornais noticias ou cartas dos lectores nas que se lamentan de ter sufrido discriminación por expresarse na lingua do país.

Relegouse do mundo oficial e dos contextos formais converténdoa nunha lingua ágrafa, recluída no ámbito oral, única canle de transmisión interxeracional e que provocou non poucas deturpacións. Isto xerou na sociedade galega a idea de que o seu xeito de falar era incorrecto, unha mestura de dúas linguas, que os estigmatizaba. Conscientes de falaren unha lingua carente de unidade, dialectalizada e castrapizada abandónana en favor doutra con pátina de superioridade e propia dos libros e dos medios de comunicación. Cando a comezo dos oitenta (1982) se aproba a estandarización, é dicir, a normativización do galego, certos sectores inimigos

do idioma comezaron a espallar a idea de que era unha lingua inventada, unha neo-lingua que non se correspondía co galego real, lingua interferida excesivamente pola castelá. Mesmo se chegou a denominar esperanto.

Afastouse dos xornais, nos que a súa presenza era escasísima, da radio e da televisión. O primeiro programa televisivo en galego data de 1974 e foi o informativo *Panorama de Galicia*. En 1985 fúndase a compañía RTVG co obxectivo fundamental de promocionar a cultura e a lingua do país. Borrouse da onomástica: antroponimia, oronimia e, sobre todo, da toponimia. Miles de topónimos viron substituídos os seus auténticos nomes por formas castelás, falsas castelanizacións ou mesmo híbridos.

A Igrexa, institución que se fundiu co poder político en tempos de ditadura, conservadora *per se* desde o punto de vista lingüístico, iniciou unha pequena apertura a raíz do Concilio Vaticano II (1963) ao permitir o uso das linguas vernáculos no rito da misa. Desafortunadamente, en Galiza entendeu-se que a lingua vernácula era o castelán. Para esta institución o latín e o castelán eran linguas de prestixio, formas superiores de expresión para se dirixir a seres tamén superiores coma Deus ou os santos. Moi coñecida é unha frase atribuída ao bispo Guerra Campos: *Yo no me presentaría ante Dios en alpargatas*.

A modo de conclusión podemos afirmar que futuro, vida ou morte, da lingua galega depende de nós. O noso idioma vivirá mentres os galegos e galegas queiramos. A súa conservación é unha tarefa colectiva, social, de todos, pero igualmente é unha angueira individual. Se desexamos preservar e transmitir ese tesouro que crearon e moldearon os nosos entregos e nos deixaron en herdanza; cada un de nós, individualmente, coma gran de area que conforma unha praia, debe tomar conciencia da súa responsabilidade activa no mantemento e actuar como axente de transmisión. O ecoloxismo lingüístico debe ser a nosa loita e a nosa bandeira. A diversidade e a pluralidade lingüística é unha característica inherente ao ser humano, mantela debe ser a nosa arela principal se queremos á nosa vez deixar como herdo un mundo máis xusto, máis habitable e máis acolledor para as xeracións futuras. Nesta situación o silencio mata. Estamos convencidos, como escribiu Uxío Nononeyra, de que a forza do noso amor non pode ser inútil.